
Modernite, Kriz ve Liberal Sistemin Geleceği^{*,**}

Metin ARSLAN^{***}

ÖZET

Bu makale, daha önceki çalışmalarımızda irdelediğimiz Modernitenin temellerinde hüküm süren yapıçözümün tarihsel ürünü Liberal üstyapı kurumlarında da devam ettiğini iddia etmektedir.

Father Smith'i takiple en üst teorik halini Weber ve Marx'ta bulan Liberal ve Sosyalist/ Marxist Gelenekler toplumsal/kurumsal düzlemde de ayrışarak uluslararası sistemi 20 yy'da iki kutuplu ekseninde şekillendirdiler. Teorik yakınsamanın yanısıra 80'lerden sonra Sosyalist blok halen devam etmekte olan Globalleşme ile Liberal sisteme eklemlenme sürecine girmiş durumdadır. Varlığını günümüzde ABD'nin başını çektiği Liberal Pax Americana bünyesinde devam ettiren Roma İmparatorluğu, seküler "Weltanschauung"u Platonik Projenin uç hali Modernite'nin tüm yönleriyle yapıçözümüne uğramasıyla, ilk kez doğudaki izdüşümü Osmanlı İmparatorluğu artığı ile birlikte tarih olma yolundadır. Bu esnada, Rusya ve Çin ile "rakip" ilişkisi içindeyken, kuşatma altında tuttuğu sekülerleştirip potasında eritemeyeceğini bildiği farklı bir dünya kurabilme potansiyeline sahip tek güç "İslam"ı "düşman" addetmektedir.

Bu çalışma, Liberal Sistem'in tarih dönüştürücü yapıçözümünü belirleyen etkenleri altı başlık altında ele almakta ve en belirleyici olanının ise İslam'la mücadele olduğunu ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Liberal Sistem, Modernite, Kriz, İslam

* Bu makale 2011 yılında kaleme alınmış olup sadece sonuç bölümüne kısa bir ekleme yapılmıştır.

** Makalenin Geliş Tarihi: 30.12.2017, Makalenin Kabul Tarihi: 20.02.2018

*** Dr., Rekabet Kurulu Üyesi, Bilkent- Ankara

ABSTRACT

Modernity, the Crisis and the Future of the Liberal System

This paper in reference to our earlier works argues that the prevalent deconstruction in Modernity's foundations is also taking place in its historical product Liberal superstructure.

Departing from Father Smith's cue, Modern Social Theory bifurcated and developed in time the Liberal and Socialist/Marxist Traditions in Theoria and Praxis, shaping the International System in bipolar fashion throughout the 20th century till the late 80's, when the socalled Socialist Counterpart declaring the Experiment unsustainable took the liberal turn and joined the process of Globalization. Historically speaking, on both theoretical and practical grounds there appears to be some sort of convergence between the two and the alleged victory of the former may be short sighted, remembering that Modernity as the end product of the secular Platonic Project is undergoing a foundational crises, a deconstruction in all spheres of life. Politically and culturally, having melted all counter alternative world views in its "Pot" except İslam, the Liberal Pax Americana as the embodiment of the greater Roman Empire in its modern disguise is in a state of "rivalry" with Russia and China, whereas considering Islam its "arch enemy" with full potential power to create a very different civilization and seeks a policy of containment.

This work attempts to describe in the mid run the transforming deconstruction in the modern landscape under six headings and claims that the struggle with İslam is the most decisive one and determines the fate of the system.

Keywords: *Liberal System, Modernity, Crisis, Islam*

1. GİRİŞ

Bu çalışma, tarihi kökleri 1200'lere kadar uzanan Kıta Avrupasındaki sosyoekonomik dönüşümün ürünü olan Modern Liberal Sistemin orta vadedeki görünümünün tahminini hedeflemektedir.

Literatürde bir ilk olarak, sınır çizme (demarcation) metodolojik kriter esas alınarak Modernitenin Rasyonalite, Bilim, Teknoloji ve İlerleme kurucu saç ayaklarının (premises) Yükselen Paradigmalar diye anılan Kaos Teorisi, Fuzzy Mantık, Sanal Gerçeklik, Gödel Sonrası Matematik ve Gia Hipotezi (emerging paradigms) bağlamında ortaya çıkan "anomaliler" sebebiyle nasıl yapıçözüme uğradıklarını inceleyen eserlerimizde vurgu-

ladığımız “Modern Dünya Görüşü”nün (Wetanschauung) arka plandaki yapıçözümü ve kurumsal üstyapı arasındaki etkileşimin hangi dinamikler üzerinden gerçekleşebileceğini değerlendirmektedir.

Takip eden analizde, Dünyadaki Genel Görünüm özetlendikten sonra burada anlatacaklarımıza gerekçe teşkil etmesi hasebiyle çizilen bir çerçeve ile birlikte kısaca, uluslararası parasal sistem-para ve sermaye piyasaları, genişletici para ve maliye politikaları ve borç krizi; demografik yapı, gelir dağılımı ve fakirlik; yolsuzluk, suç ve kutuplaşma; teknoloji, doğal kaynaklar ve ekoloji; ulus devlet ve uluslararası sistem; benzeri problem alanlarının gölgesinde, Pax Americana¹, Çin, ve Müslüman Dünya'nın orta vadedeki halinin bir öngörüsü yapılarak liberal sistemin geleceği ele alınmaktadır.

2. GENEL GÖRÜNÜM

Eski Sovyet Bloku, Çin ve çevre ülkelerin liberal düzene eklemleme çabaları, bu süreci hızlandıran iletişim teknolojilerinin yardımıyla yaygınlaşan küreselleşme süreci ve nihayetinde 2008 finansal krizi ile farklı bir boyut kazanmakta olan yerel ve küresel sorunlara (fakirlik/gelir dağılımı, işsizlik, suç, yolsuzluk, toplumsal bozulma, çevre/ekoloji, vs.) internet, gen ve nano teknoloji temelli yenileri ilave oldukça birbirlerini artan oranlarda olumsuz besleyen döngüyü daha da karmaşık hale getirecektir. Niteliksel dönüşüme gebe sorunlar ne liberal refah ne sosyalist ne de herhangi bir hibrid modern formatda uluslararası düzende çözülebilir durumdadırlar; anlaşılmaları yeni bir dünya görüşü/bakış açısı/çoklu kaynaklı bilgi teorisi, olası çözümleri de farklı bir düzen gerektirecektir. Akademik/entellektüel dünya, artık ezberi bozulsa da, modern köklerden kaynaklanan problemlere “yeni” sıfatıyla verdiği cevaplarla hemen her alanda süregelen yapı çözüm sürecine paradoksal bir biçimde katkı yapmanın ötesine geçememektedir. Bu zihin tutulması Platonik Projenin mantıki uç açılımı anlamına gelen Modernitenin sınırlarına ulaşmakta olduğunu ve aslında onun bugünkü temsili olan Pax Americana'nın çöküş

¹ Pax Romana ve Pax Americana karşılaştırması için bkz.: Eco, U. (1985). *Towards a New Middle Ages*. Blonsky, M. (Ed.), *On Signs* (ss. 488-503). Baltimore, Maryland: The John Hopkins University Press.

aşamasında “Roma”nın devamı sayılan patikalar izlemekte olmasında da gözlenmektedir. Bu yüzden, kapitalist liberal sistemin orta vadedeki görünümü meselesini Modernite, onun derinleşecek çokyönlü krizi, ABD, Çin ve bilhassa soğuk savaş sonrası üstüörtülü “Nemesis” ilan edilen İslam’la olan ilişkiler bağlamında tartışmak daha açıklayıcı olacaktır.

Teknobilim, inovasyon ve girişimcilik ile hayat bulan Modern Kapitalizm büyük ölçekte tarihsel ve WASP merkezlidir ve bir süreden beridir ABD’nin öncülüğünde yayılmaktadır. ABD ve Çin arasında “rakip” ya da rekabet ilişkisi vardır; ama İslam’la olan ilişkisi, temsil ettiği dünya görüşüne zıt bir dünya kurabilme kabiliyetinden dolayı, “düşman” kategorisindedir ve kapitalizmin geleceğini belirleyecek niteliktedir.

3. ÇERÇEVE ARKAPLAN

Yukarıda vurgulandığı gibi, tüm entellektüel alanlarda yaygınlaşan Modernitenin yapıçözümünün tarihi felsefi arkaplanı ve kurumsal üstyapısı arasındaki ilişkisini literatürde en temelde metodolojik olarak sınır çizme (demarcation) esas alınarak tartışan kendi çalışmalarımızdan başka yaklaşımlar olmadığından, buradaki tahlile bir çerçeve çizmek amacıyla özgün konumdaki eserlerimize kısa bir şekilde atıf yapmamız gerekmektedir.

Başlangıcı 1200’lü yıllara kadar uzanabilen Modernite Kıta Avrupasında Yahudi-Hiristiyan, Greko-Roman ve Germanik-Kuzeyli Geleneklerin zaman içinde çatışma ve uzlaşmalarının bir ürünüdür denebilir. Rasyonalite, Bilim, Teknoloji ve İlerleme kurucu varsayımları üzerinde yükselen *Modernite* tanımı burada şu temel unsurları kapsamaktadır: *Sekülerleşme* (insan hayatının soyut Platonik rasyonaliteyle farklı alanlara ayrıştırılabileceği ve bu alanların birey merkezli kurgulanabileceği varsayımı); *İnsanlık/Humanity* diye tüm referanslardan bağımsız algılanabilen soyut bir kategori oluşturma ve (modern) bireyin değerinin kaynağı olması; *Kendi kendine referans teşkil etme/self referentiality ve meşruiyetin kaynağı olma/self legitimacy*) (tüm tarihin ve bütün algıların ancak modern olana referansla anlamlandırılabilceği varsayımı); *pratik ve entelektüel alanların (hukuk, ekonomi, bilim, vs.) ayrışması ve kurumsal düzeyde kendi içlerinde de disiplinler olarak yapılandırılarak korunması; Rasyonelleşme*

(farklı alanlarda ayrıışmış pratiğın hesaba dayalı olarak gittikçe artan bir oran ve biçimde düzenlenmesi); *İlerleme* (kaynakların daha üst bir evreye ulaşmak için bilim ve teknolojiadaki gelişmelerle birlikte fayda/tüketim eksenli seferberliği); ve *Batılılaşma* (Avrupa/Batı merkezli yaşam biçiminin tüm dünyada her alanda yaygınlaştırılması) (Arslan, 2012², 2006a).

Geleneksel hiyerarşik Tanrı-İnsan-Tabiat ilişkisini yatay bir ilişki biçimine dönüştüren bu “Mutlak Özne merkezli modern seküler pagan Teoloji”nin ürettiği fizik, sosyal (Father Smith’ten neşet eden Liberal ve Sosyalist/Marxist iki mezhep), biyolojik ve beşeri bilimler postmodern süreçte yapıçözüme uğramaktalar. Uzunca bir zaman içinde fizik/sosyal bilim/matematik ve mantık felsefesi ve bilhassa Yeni Yükselen Paradigmalar (Kaos Teorisi, Fuzzy (Bulanık) Mantık, Sanal Gerçeklik, Gödel Sonrası Matematik ve Gia Hipotezi) üzerinde yaptığımız çalışmalar sözkonusu yapıçözümün nitel karakterinin Yeni Yükselen Paradigmalarla belirginleşmeye başlayan kırılmalarda daha iyi gözlemlenebileceğini göstermektedir. Şöyle ki, yükselen paradigmlar devralınan yerleşik (modern) gelenekleri yapıçözüme uğratmakta; ve yine süreklilik ve kopuş noktasında değerlendirildiklerinde ise, bir süre idealist bir ontolojik arkaplanda yarışan epistemolojilerin varlığına yol açacakları izlenimini vermektedirler. Fakat, son tahlilde, bir bakıma idealist-realist ikileminin ötesinde, farklılaşmış zaman-mekan kavramlarıyla tanımlanabilen plural bir ontoloji ve alan spesifik plural bir metodolojik yapıya sahip bir tür holistik yaklaşımın baskın olacağı, “Seçim Yapan Özne” merkezli postseküler nitelikler arzeden bir Weltanschauungun hakim olacağı bir dönemin başlaması daha muhtemeldir (Arslan, 2006a, b).

Felsefi düzlemde Marxist Gelenegin Postyapısalcılıkla Hegel ve Spinoza üzerinden Plato’ya evrilip yapıçözülmesiyle, pratikte de sosyalizmin liberalizme yakınsaması (Arslan, 2012) ve küreselleşme sürecine katılımıyla, moda deyimle “karmaşıklık”ın artması ve ezberlerin bozulması, “bilimsel kamu politikası” miti ile vadedilen (modern) “Yeryüzü Cenneti”nin aşağıda anlatılacağı üzere nasıl kurula(maya)cağı hikayesini daha da çekici hale getirmiştir.

² “Newtoncu Kronoloji, Marksizm ve Felsefi Çıkmaz: Marksist ve Liberal Geleneklerde Yakınsama ve Yapıçözüm” başlıklı makalemiz 2011 yılında kaleme alınmış olup, 2012 yılında yayınlanmıştır.

4. ULUSLARARASI PARASAL SİSTEM-PARA VE SERMAYE PİYASALARI, PARA VE MALİYE POLİTİKALARI VE BORÇ KRİZİ

II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası sistemin parametrelerini belirleyen hegemon ABD, 1971'de doları FED kontrolünde uluslararası rezerv para yaptı. Sovyetler Birliği ile girdiği silahlanma yarışı, Vietnam savaşı ve 1973 Petrol Ambargosu sonucunda artan bütçe açıkları ve kamu borç stoğunun finansmanını kolayca sağlama fırsatını elde etmiş oldu kurduğu hegemon ilişkiler vasıtasıyla. Yeni Muhafazakar Akımın hükümeti ve harcamalarını kısma sloganıyla başlayan özelleştirme ve deregülasyon dalgası Atlantik'in her iki yakasında da beklenen neticeleri oluşturamadı. 11 Eylül 2001 olayları akabinde FED faizi tarihi düşük seviyelere indirmekle yol açtığı parasal genişleme ile balonların ve sistemik risklerin büyümesine neden oldu. Yaklaşık beş yıllık bir zaman zarfında 2006 sonlarına doğru patlak vermesini şahsen tahmin ettiğimiz tarih dönüştürücü büyük kriz geciktirilerek 2008'de gerçekleşti. Halen varlık alımlarıyla sürdürdüğü para arzı genişlemesi bilanço büyüklüğünü mevcut durumda 3 trilyon dolar seviyesine yaklaştırmıştır.³ Ancak söz konusu genişlemenin yetersiz olduğu anlaşılacak ve büyük ihtimalle devam edecek varlık alımları neticesinde FED 2013 sonu itibariyle yüz yıllık tarihi bilançosunu 4 katına (4 trilyon dolar) çıkarmış olacak negatif reel faiz ortamında. Gecikmeli de olsa AB Merkez Bankası ve diğer ülke merkez bankalarının ayak uydurmaya çalıştığı bu para arzı genişleme süreci krizin felakete dönüşmesine engel olmuş olsa da, batılı ekonomilerde kamu borçlarını sürdürülemez boyutlara taşımış, işsizlik oranlarını kabul edilebilir seviyelerin üstüne çıkarmış, gelir dağılımını daha da bozmuş, umulan reel sektördeki büyümeyi henüz sağlayamamış durumda. BRIC (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin), Türkiye, Uzakdoğu, Afrika ve Güney Amerika ekonomilerinin bazı istisnalar hariç nisbeten daha az etkilendiği süreç kırılğanlığını koruyor hali hazırda.

Burada, konumuz gereği, detaylı istatistiklerle resmi izah etme yerine orta vadedeki olası gelişmeleri nasıl gördüğümüzü belirtmeyi yeğliyoruz.

³ Eylül 2011 itibariyle FED bilanço rakamları için bkz.: Federal Reserve System (2011). Monthly Report on Credit and Liquidity Programs and the Balance Sheet, October 2011. Washington: Federal Reserve Board Publications

Öncelikle, 2001’de başlayan ve 2008 finansal krizi ile farklı bir boyut kazanan süreç, Modernitenin geri dönüşü olmayan çöküş aşamasının önemli bir evresidir. Artan oranda sorgulanacak uluslararası sistemde dolar rezerv para konumunu koruyacaktır, zira hem tarihi sebeplerden hem de şu anki haliyle bütün dünyanın toplam finansal derinliğine eşdeğer olan finans yapısı avantajlarından dolayı yuan benzeri bir para biriminin sistemde dolarla yarışması zordur, Çin en büyük GSMH’ya sahip olsa bile. AB varlığını sürdürse bile gittikçe daralan üretim ve tüketim kabiliyetinden dolayı euro sistemde dolar karşısında çok daha düşük hacimlerde olur.

Para ve sermaye piyasalarında WASP hakimiyeti devam eder. IMF benzeri yeni bir düzenleyici otoritesi kurmak zor gözüküyor, vevki ABD kontrolünde olsun. ABD nüfuzuna G20 içinden gelecek tepkiler II. Dünya savaşı sonrası kuruluşları olan DB ve IMF’nin yeni sistemdeki rollerinin en azından yeniden tanımlanması anlamında da ciddi güç çekişmelerine sahne olacağından ve bilhassa da ABD çıkarlarına uymadığı durumlarda bu türden kuruluşların giderayak (BM de dahil) ayak bağı olacağı, etkili bir denetimin kendisini sınırlıyacağı düşüncesinden hareketle, isteksiz davranacaktır. Buna algoritmik ortamda işlem ve denetim yapma eğiliminin artmasıyla (şu an yarı yarıya) gelecek karmaşa eklendiğinde, ABD’nin takip etmesi gereken uluslararası eşgüdüm ve şeffaflığın kendi çıkarları açısından ne denli arzu edilir ve mümkün olduğu sorusunun karşılığı, kendi koyduğu kuralları esnetmesi ve uluslararası sistemin sorgulanmasının artmasında bulacaktır. Bu noktada, genişlemiş para hacmiyle çözülmediği gibi ölçeği büyümüş 2008 krizinin salınımlarının ne denli tehlikeler arz ettiğini hatırlamak gerekir. Körfez ülkelerinde ve dünyada çok büyük tutarlarda servet kaybının gerçekleştiğini ve Lehman’ın batmasına başkalarının yanısıra Rus oligarkların ağırlıklı miktardaki paraları yüzünden göz yumulduğu söylentilerinin abartılı komplo olmadığını, teyidleri kolay olmasa da, bu tür modern korsanlığın hakim ilişkiler ağı olduğunu ve “Modern Batı”nın ABD özelinde hakimiyet ve sermaye birikiminin geçmişteki sömürge faaliyetlerinin devamını bu yollarla sağladığını görmek lazımdır.

Para ve maliye politikalarının genelde etkinliklerini kaybettikleri karmaşanın arttığı bu dönemde merkez bankaları fiyat istikrarı, enflasyon ve işsizlik gibi çoklu hedef anlamına gelen yeni bir paradigma içinde büyü-

meyi sağlayacak araç ve politikalar üretmek zorundalar. Japonya örneğine benzer halde, tüketimde en fazla paya sahip ABD ve AB ekonomilerinin büyüme oranları işsizlik problemine çare olamayacak derecede düşük ve dalgalı seyrederken faiz hadleri de mecburen alt seviyelerde kalır. Bir müddet Batı dışındaki ekonomilerde talep artışı olur ama enflasyon tehlikesini AB ve bir nisbetle ABD daha az hisseder. Zaten ABD'nin düşük büyüme, işsizlik ve borç yükü dolayısıyla para arzını ne geri çekecek imkanı olur ne de buna niyeti. 2001'den beri parasal genişlemenin bedelini başta Çin ve Hindistan olmak üzere dünyanın geri kalanına ödetti; bundan sonra da daha cüretkar tavırda aynı çizgiyi takip eder hegemon vasfını kullanarak.

Bu şartlarda, tüketim bağımlısı ve yaşlanan nüfus ve artan sosyal güvenlik harcamaları nedeniyle borç yükünün azaltılması da güç olur. Çin'i karşılıklı bağımlılık ilişkisiyle rehin alan Batı borçlarının finansmanını buradan ve kontrolü altında tuttuğu petrol zengini ülkelerden temin etmek yoluna devam eder yıllardır yapageldiği gibi.

5. DEMOGRAFİK YAPI, GELİR DAĞILIMI, FAKİRLİK, YOLSUZLUK, SUÇ VE KUTUPLAŞMA

Batıda çalışan nüfusun çalışmayan nüfusa oranı tarihi alt seviyelerde olacağından sosyal güvenlik harcamaları kısıtlamaları sınırlı kalır.⁴ Bütçe açığı azalan üretimle kapatılamayacağından, göçmen nüfusla sağlanan ucuz ve nitelikli emek ülke içi toplumsal tepkiler dolayısıyla da eski düzeyinde olamaz. Özellikle de son on yılda içe kapanma eğilimleri artan Batılı ülkelerinde bu sorun alışık olmadıkları şekilde ağırlaşır, gelir dağılımındaki çarpıklık derinleşir, görece yoksulluk yapısal bir hal alır. İnternet/Siber

⁴ 2050 yılından itibaren Avrupa'da nüfusun azalacağını ve günümüzde %25 dolaylarında seyreden 65 yaş ve üstü nüfusun 15-64 yaş aralığındaki nüfusa oranının %50 seviyelerine yükselmiş olacağına dair bulguları tartışan çalışmalara örnek olarak bkz.: Willets, D. (2003). Old Europe? Demographic Change and Pension Reform (English). London: Centre for European Reform.; European Commission (2006). The demographic future of Europe – from challenge to opportunity. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities.; Muenz, R. (2007). Aging and demographic change in European Societies: main trends and alternative policy options (English). Social Protection discussion paper ; no. SP 703. Washington, DC: World Bank.

teknoloji temelli suçların nitel değişimleri diğer suç türleri ile kontrol ve denetimin artmasına ve alışıldık “özgürlük”ler üzerindeki sınırlamalar da bunlara tepkiler de fazlalaşır. Bir zamanların “eriten pota”sı Amerika da kutuplaşmanın hem etnik köken hem de sosyoekonomik zeminde yükselişine şahittir (Texas Wacko ve Los Angeles olayları ve seçimlerin ithamlarla dolu çirkinleşen tablosu). Kıta Avrupası üstüörtülü tarihi kutuplaşmaların hem ülke içi hem de ülkeler arası yeniden sahnelenmesini yaşar, tıpkı Roma gibi, yine ağır bedeller ödemeye aday bir halde.

Sözü edilen sorunlara bir de küresel ısınmayla gelen yeni çevre felaketlerinin etkilerinin doğuracağı ilave yükleri ve karşılıklı birbirini besleyen yönleri de hesaba katıldığında durum daha da vahimdir tüm dünya için.

Ama dikkat çekilmesi gereken husus Kapitalizmi yeşerten ve besleyen Modern Batı'nın bu düzeni sağlamakta geçmişteki başarısını gösterip gösteremeyeceğidir. Kapitalizme can veren tarihi-felsefi-kurumsal yapı tarihseldir; batı dışı tüm coğrafyalarda “taklid” edilerek sürdürülmektedir; temel sorun beyin görevi yapan “asıl motor”un yavaşlama ve üretkenliğini-inovatif karakterini kaybedeceğidir. Burada, ilk kez biraraya bu yoğunlukta gelen sorunlar yumağından Batı'nın gittikçe zayıflayarak kendisiyle beraber Kapitalizmin de sonunun geleceği bir yolda olduğunu ifade etmek istiyoruz.

6. TEKNOLOJİ, EKOLOJİ VE DOĞAL FELAKETLER

Modernitenin bu önemli değer bağımsız olduğu varsayılan saçayağı, teknoloji, innovasyonlar, girişimcilik ve bunları mümkün kılan “iklim” sayesinde kapitalist üretim ve tüketim kalıplarını yaygınlaştırmasıyla da modern dünyanın şekillenmesinde çok önemli bir yere sahiptir. Platonik Rasyonalitenin uç açılımı sayılması gereken sanal (gerçeklik) teknolojiler vücut bulup hayata nüfuz edince bir bütün olarak modern teknolojilerin insan, aile, toplum ve ekoloji üzerindeki halihazırda görülür olmayan yıkıcı etkileri daha belirgin hale gelir. Siber alemin kişilik (identity) bölünmesi, yabancılaşma, yalnızlık, şiddet ve obezite benzeri problemlere paralel toplumsal yansımaları kutuplaşmayı ve çürümeyi arttırıcı unsurlandandır.

Amerika orta vadede teknolojik dönüşümlere öncülük edecek avantajlara

sahiptir. Batı dışı ülkeler girdikleri taklit kulvarında, Çin ve Japonya da dahil, farklı bir rasyonalite/logos ile yeni alternatif bir bilim ve teknoloji (mesela “akupunktur”) üretebilecek durumda değiller. Onun içindir ki Batı, Çin veya Japonyayı rekabet ilişkisi içinde görmekle beraber, en yakın tarihi örneği (ironik bir biçimde, müslümanlardan daha iyi bildikleri) Endülüs tecrübesinden hareketle, bütün bunları yapabilecek zengin potansiyele sahip “İslam”ı, (müslümanları değil!) düşman kategorisinde addedmektedir, hernekadar retorik doğal olarak bu kadar açık değilse de.

1990’ların başlarında küresel ısınmayı abartılı bulan bilim insanları ve diğer çevreler bugün aynı şeyleri nasıl söyleyemiyorlarsa, gelecekte ekoloji üzerindeki tahribatın boyutlarını da tahminde o kadar zorlanabilirler.⁵ Ama olası bedeller tarım alanları, doğal kaynaklar ve okyanuslardaki çeşitliliğin kaybının hesaplarına bir gün girmek zorundadır ve belki o zaman artılar ve eksileriyle Modernitenin şiddet yüklü tekil rasyonalitesinin tarihi bir sapma olduğunu daha iyi idrak eder zihinler. Uluslararası kara ve deniz ticareti ile yayılan “istilacılar” diye nitelenen az sayıdaki kara ve deniz canlılarının çok sayıdaki biyolojik çeşitliliği oluşturan diğer türlere egemen olup, yeteri kadar ilgi ve takip görmeyen karmaşık ekolojik değişimlere sebep oldukları gerçeği, insanın istilacı bir tür olarak Modern Roma örneğindeki çok uluslu şirketler eliyle olduğu gibi, ne denli aç gözlü ve iktidar için her çeşit kötülüğü yapabileceğini hatırlatıyor.

7. ULUS DEVLET, ULUSLARARASI DÜZEN, KAPİTALİZM VE İSLAM

Sosyal sözleşmeyle sınırlı bir çerçevede içinde tarafsız devlet, yasama, yürütme ve yargı organlarıyla Newton Mekanik Model esas alınarak yapılandırılan modern ulus devlet, politik ve ekonomik dengelerle sosyal dengeyi gerçekleştiren iradenin vücut bulmuş halidir adeta demokratik teoride. Gerçekte ise, bir kurgu olan ulus, tepeden aşağı kuvvet zoruyla ehlileştirilmeye çalışılan farklı kimliklerden oluşan toplulukların top-

⁵ Küresel ısınmanın ekoloji üzerinde yarattığı tahribatı ele alan çalışmalara örnek olarak bkz.: World Health Organization (2003). *Climate Change and Human Health: Risks and Responses*. France: WHO Publications.; Wang, J., Chameides, B. (2005). *Global Warming’s Increasingly Visible Impacts*. Los Angeles: Environmental Defense.; Cline, W. R. (2008). *Global Warming and Agriculture. Finance & Development*, 45, 23-27.

lam dengesi olmaktan uzaktır ve Westphalia sonrasının ürünü bu “kurgu yapı” “yapıçözüm”e gebedir.

Bazılarının “biraz daha fazla eşit” olduğu derin yapıların gölgelediği ulus devlet, asimetrik güç ilişkileri sayesinde üretilen değerin (gizli hesaplar, off shore, bg) hakim sisteme tevdi edildiği, kimliklerin baskı ve ayrımcılıkla aynileştirilemediği, savaş ve soykırımların sürdüğü dünyada BM, IMF, DB, DTÖ benzeri örgütlerle uluslararası sistemin yönetilmesi zorlaşır. ABD’nin kendi koyduğu kurallara uymama (2003 Irak savaşı) ve kendi başına davranma riski ile başbaşa kalması durumlarında, hakimiyetine karşı tepkilerin artması gücünün zayıflamasına ve daha uzun vadede bölgesel hegemonların söz sahibi olduğu çok kutuplu bir yapının ortaya çıkmasına neden olur.

Bir zamanların “büyük eriten pota”sı ABD’de 1980’lerin ortalarından itibaren Library of Congress’e soy ağaçlarını öğrenmek için başvuran Amerikan vatandaşlarının sayılarındaki artışın, bu imparatorluğun aynı becerisini gelecekte de sürdürebileceğini sorgular niteliktedir. Texas’da David Koresh tarikatına uygulanan kasıtlı şiddet, geleceğe yönelik bir ders mahiyetindeydi, çekirdeğin tehdit algısıyla sertleşeceğini bildiren. Başkan Clinton’ın ilk döneminde ülke içinde alınan sivil özgürlükleri kısıtlayan tedbirler akabinde uluslararası sistemde de benzerlerinin geleceğinin ön habercileriydi; New York, Londra ve Madrid terör olayları, Afganistan ve Irak işgalleri ile devam eden süreçte İslam ve terör arasındaki ilişki vurgusu orta vadede de uzun vadede de gündemde olur.

Esasen 1985 New York Rosevelt Island’da Başkan Reagan ve Gorbachev arasındaki zirvede uzlaşılın yeni dünya düzeninin değışmeden kalan bir unsuru o günden beri ilgili yönleriyle araştırma nesnesi olan İslam’ın kuşatılması ve kaynakların bu yönde seferberliği olayı idi. Bir asır öncesinin “Müslümanın yitik malıdır, Fennini alır üzerine ahlakımızı koyarız” naifliğinden bile geride olan günümüz müslüman dünyası, aslında tarihinde olmadığı kadar atalarının mirasından bihaber, derinliğini anlamaktan aciz, modern dünyayla onu meşrulaştırmaya o kadar hevesli, kapitalizm ile uyuma (Japonlar ve Çinlilere nisbetle) daha yatkın ve hazır iken, neden “tehdit” algısına muhatap olduklarının sorusunun cevabı 7. ve 12. yy’lardan alınacak iki kesitin son yy’la mukayesesinde saklıdır. Batı’da Moderniteyi hazırlayan tüm unsurlar ve fazlası o zaman İslam Dünyasında mev-

cut iken, niçin Batı tipi bir Modernitenin ortaya çıkmadığı tartışmasının gereği Modernite yapıçözülürken orta vadede de daha çok hissedilir.

İslam tarihinde Emevilerle başlayıp büyük ölçekte Roman'nın doğudaki izdüşümü Osmanlı'da zirveye çıkan "sekülerleşme" olgusunu bir bakıma bazı yönleriyle yavaşlatan sebeplerin arasında son asırda Osmanlı Devleti'nin Avrupalı güçler tarafından parçalanmasıyla kurulan seküler elitlerin yönetimindeki ulus devletler eliyle Batılılaşma serüvenine zorlanan müslüman halkların bu sürece nisbeten mesafeli katılım göstermesi de vardı. "Tarihsel İlkörnek Türkiye"den başlayan "bahar esintisi" ve sonra hesap dışı gelişse de kontrol altına alınmaya çalışılan "Arap Bahar"ı ile devam eden kontrollü iktidar paylaşımında yer alan yeni muhafazakar islami entelektüel çevreler vasıtasıyla sekülerleşme yeniden hızlanarak kitlelerin kapitalizme eklemlenmesine yardımcı olur. Devlet, demokrasi, kimlik, modernite, sekülerizm, bilim, teknoloji, piyasa, emek, vs. gibi kavramlarla İslam arasında kurulan sığ sözümona mukayeseli yazın "zihinsel düzlem kayması"nın örnekleriyle doludur. Mesela, geçmişte fakihlerin verdiği faiz üretmeyen bir ortamda (modern deyimle) piyasa yapıcı/genişletici murabaha ve mudaraba benzeri hükümler, bugünkü şartlarda, fakihlerin usulünü de kapitalist ilişkilerin karmaşık doğasını da besbeliki anlamadan kurulan analogilerle (kıyasla değil!) katılım bankacılığına cevaz olarak alınabiyor, her nasılsa. Türlerine benzemeyen bu "aşure muhafazakarlık"ın son tahlilde kendi kendisini yapıçözümüne mahkum etmekten öte bir eseri olası değildir.

Bununla beraber, orta ve uzun vadede İslam dünyasının, henüz dikkat çekmeyen ve engellenmesi mümkün de olmayan, iki eksende kırılma ihtimalinden ötürü kontrol edilmesi hayaldir. Burada tartışmak istemediğimiz bu halin bir şekilde nedensellik bağı kurulabilen en az iki örneği var; tarihi akışın işaret ettiği şey eski hataların tekerrür etmediği bu evrede esnekliğini engelleyen kendi içinden (Emevilerden Osmanlılara) türeyen seküler unsurların devre dışı kalacağı noktasıdır.

8. SONUÇ

Bu çalışma, Modernitenin bilimden etik ve sanata tüm entellektüel alanlarda görülen yapıçözümünün, altı ana grupta incelenen dinamiklere atıf-

la, tarihsel ürünü Liberal kurumsal üstyapısında da sürdürdüğünü; sözümona 2008 finansal krizin dünya genelinde derinleşen çok yönlü krizinin sadece bir ön habercisi olduğunu; ama Liberal Sistemin akıbetini belirleyecek en önemli etkenin İslam ile girdiği çatışma olacağını savunuyor.

WASP'ların başat rol oynadığı teknobilim, inovasyon ve girişimcilik sayesinde yeşeren kapitalist toplumsal düzen, ulaşacağı sınırları tanımlayan mikro ve bilhassa siber teknolojik gelişmelerle beraber, artık karşılaştığı sorunlara ceveap verecek esneklik ve derinliğe sahip olmaktan uzak görünüyor.

Kapitalizmin orta vadedeki görünümünün hikayesi onu yeniden üreten ve taşıyan asıl motor Pax Americana'nın izleyeceği patıkaya bağlıdır. İç ve dış çekişmelerin ve yayılmanın yol açtığı yorgunluk ve hantallık emareleri sadece onarmakta zorlandığı fiziki altyapısı yaşlı bedeninde değil, zihninde de etkilerini hissettirir. Tıpkı mağrur pagan Roma gibi içe kapanıp kendi kendisini kutsayan "tarihin sonu" ayinini sürdürürken, acı çeken dünyaya gözleri kör bakmaya devam eder. Kaldırabileceği cephe sayısı ve buna eşlik eden paranoya artarken, hesapladığından daha az pastayla yetinmek zorunda kalması şiddet düşkünü yaratıcı reflekslerini törpüler. Çin büyümesini sürdürür, ama kararlılığı olmayan taklitle; o küçülür, ama aslan payına halen sahipken ve çağdaş yaşamcı eğlence kültürü bağımlısı tebası hep daha daha fazlasını talep ederken.

Batı dışı toplumlarda da bu düzenin sürdürülebilmesi pek olası değildir. Kendi belirlediği parametreler içinde kendisiyle yarışan Japonya, Hindistan ve Çin benzeri Şintoizm, Hinduizm, Taoizm ve Budizm temelli din/dünya görüşü/kozmoloji/gelenekleri tıpkı Yahudi-Hıristiyan Gelenekler gibi Platonik Potada eriterek giderayak kendisine benzetmektedir. Bunlarla "rakip" ilişkisi içinde mücadele etmektedir. Ama aynı kökenlerden gelen ve taşıdığı bayrağı bıraktığı yerden alıp daha ileriye götürmeye uygun aday gibi gözükken İslam'ı, kötüfena modern kaderin bir cilvesi olsa gerek ki, ikircikli de olsa, sekülerleşmeyeceğini ve potasında eritip kendisine benzetemeyeceğini tecrübeyle bildiği için, "düşman" addetmekte ve tekrar hayata dönmesine engel olmak için de kuşatma altında tutmaya kararlı bir tavır sergilemektedir.

Bir anlamda paradoksal olarak Moderniteye başlangıçta Batıda zemin hazırlayan bilimden sanat ve "English Common Law"a varıncaya dek en

önemli dönüştürücü etkenler nüfuzu altında olduğu Müslüman Dünya-
dan devşirilmişti. Mesela, hernekadar tarihi kaynaklarda zikredilmiyor
ise de, Yahudi-Hristiyan ve Greko-Roman Geleneklerde mevcut olmayan
Zihin (iç ve dış dünya arasında köprü), Aristocu olmayan zaman ve me-
kan algısı (perspektif resim), matematiksel nesnelere gerçek nesnelere
arasında ilişki kurma (algoritmik yaklaşım) ve aksiyomatik-dedüktif (bi-
limsel) yöntem, techne ve logos ilişkisinde fuzzy düşünüş benzeri devrim
niteliğindeki kavram ve yöntemler Müslümanların özgün ürünlerinden-
diler.

Modern Kaderin bir başka cilveli örneği de rasyonelliğin önüne set çeke-
rek Müslüman Dünyasının mistik (!!) bir renge bürünmesine ve böylece
modernleşme sürecine giremeyip geri (!!) kalmasına sebep olarak gös-
terilen Gazzali'dir. Hiçbir şey Hakikatten öte olamaz; Hakikat ise bunun
tam tersidir: O kendisinden sonraki düşünürleri en derinden etkileyen
bilgedir. Öyle ki, özellikle Kant ve Hume Gazzali'nin usulünün (paradig-
ma) karbon kopya modern seküler lisana birebir tercümesi misalidirler,
sadece bir farkla: Gazzali'nin hiyerarşik (deruni) ontolojisini yatay ilişki-
ye çevirip sekülerleştirmişlerdir.

Yayına hazırladığımız "Gazzali as The Unnamed Source for Kant and
Hume" adlı çalışmamızda, adeta satır satır Gazzali'nin eserlerinden ör-
nek delillerle, bilhassa Kant'ın Gazzali'nin ismini anmaksızın onun para-
digmasını nasıl taklid ettiğini literatürde bir ilk olarak göstermiş olacağı-
mızı hatırlatmak yerinde olacaktır.

Fizik-Metafizik ayırımından, sınırlı Batı tecrübesini seçmeci okuyarak se-
küler bilgiye mantıki zemin bulmak maksadıyla Akıl-Din/Vahiy arasında
olması muhtemel yöntemsel çelişkiye sığayarak onu genelleştiren, teorik
kurgusal kendi içinde çelişkili Avrupa merkezli sözümona seküler lineer
İlerlemeci "Modern Tarih Ucube Mit" in hasır altı ettiği kim bilir daha ne
şaşırtıcı anomaliler araştırıldığı taktirde ortaya çıkabilir.

Platonik Proje seküler diye nitelenen felsefi temelindeki Mutlak Özne
varsayımıyla "değerden bağımsız bir değer (an invariable measure of va-
lue)" bulma çabası olarak kendi kendini imha eden/yapıçözen bir nokta-
dadır. Bedene bürünmüş Liberal kurumsal yapısıyla vaad ettiği "Yeryüzü
Cenneti" çölde bir serap misali artan çok yönlü sorunlara gebedir. Teoride
pluraldir ama gerçekte kendisine benzemeyen "Öteki"ye hayat hakkı ver-

meyen monist bir Dünya Görüşüne sahiptir. Bu yüzden İslam onun için en istenmeyen “Öteki”dir.

İslam ise, “Çoklu Varlık”ın (plural ontology) “Farklı Algıları”nı (plural epistemology) oluşturabilen “Seçen ve Yanılabilen bir Özne” temelinde insan eyleminin uyum ve çatışma şeklinde tezahür ettiğini söyler. Müslümanların tarihi de, geçmişteki bütün sınır ihlallerine ve sekülerleşmeye rağmen, çoklu hukuka dayanan yapısıyla farklılıkları bünyesinde kimliklerini koruyarak birarada yaşatabildiğini teyit eder.

Görelim neler olur bu hikayede daha başka, spicetime avuçlardan süzülüp gitmeden; insanlık tarih dönüştürücü bir sürece gebeyken ve Modernite yapıçözülürken.

KAYNAKLAR

- Arslan, M. (2012). Newtoncu Kronoloji, Marksizm ve Felsefi Çıkmaz: Marksist ve Liberal Geleneklerde Yakınsama ve Yapıçözüm. Orhan, S., Koloğlugil, S., Yalçıntaş, A. (Ed.), *İktisatta bir hayalet: Karl Marx*, (ss. 211-237). İstanbul:İletişim Yayınları.
- Arslan, M. (2011a). İktisadi Okulların Felsefi Kökenleri ve Çoğulculuk. İşler, O., Yılmaz, F. (Ed.), *İktisadi Felsefeyle Düşünmek*, (ss. 59-69). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arslan, M. (2011b). İktisatta Yeni Yaklaşımlar, Heterodoks İktisat ve Yapıçözüm: Karmaşıklığın Bilimi ve Postmodern Bilim Söylemi Bağlamında Bir Değerlendirme. Eren, E., Sarfati, M., (Ed.), *İktisatta Yeni Yaklaşımlar*, (ss. 47-57). İstanbul:İletişim Yayınları.
- Federal Reserve System (2011). Monthly Report on Credit and Liquidity Programs and the Balance Sheet, October 2011. Washington: Federal Reserve Board Publications
- Arslan, M. (2008). Modelleme ve Yeni Yükselen Paradigmalarla Başlayan Farklılaşma: Kaos, Gödel Sonrası Matematik, Fuzzy Mantık, Sanal Gerçeklik ve Gaia Hipotezi ve Postmodern Bilim Söylem. *Bilimde Modern Yöntemler Sempozyumu*, BMYS'2008. 15-17 Ekim, Eskişehir.
- Cline, W. R. (2008). Global Warming and Agriculture. *Finance & Development*, 45, 23-27.
- Muenz, R. (2007). Aging and demographic change in European Societies: main trends and alternative policy options (English). Social Protection discussion paper ; no. SP 703. Washington, DC: World Bank.
- Arslan, M. (2006a). Karmaşıklığın Bilimi, Postmodern Söylem ve Yükselen Paradigmaların Metafizik Arkaplanı: Kaos, Gödel Sonrası Matematik, Fuzzy Mantık, Sanal Gerçeklik ve Gaia Hipotezi -Ortak Lisan ve Kategorik Değişimi Araştırmak. *Kaos ve Karmaşık Sistemler: I. Disiplinlerarası Kaos Sempozyumu*, Uluslararası Katılımlı. 12-13 Mayıs, İstanbul.
- Arslan, M. (2006b). Deterministik ve Kaotik Sistemlerde Kararlılık ve

İndeterminizm arasındaki Trade Off İlişkisi. *Kaos ve Karmaşık Sistemler: I. Disiplinlerarası Kaos Sempozyumu*, Uluslararası Katılımlı. 12-13 Mayıs, İstanbul.

European Commission (2006). The demographic future of Europe – from challenge to opportunity. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

Wang, J., Chameides, B. (2005). Global Warming's Increasingly Visible Impacts. Los Angeles: Enviromental Defense.

Willets, D. (2003). Old Europe? Demographic Change and Pension Reform (English). London: Centre for European Reform.

World Health Organization (2003). Climate Change and Human Health: Risks and Responses. France: WHO Publications.

Eco, U. (1985). Towards a New Middle Ages. Blonsky, M. (Ed.), *On Signs* (ss. 488-503). Baltimore, Maryland: The John Hopkins University Press.

METİN ARSLAN İTÜ İnşaat Fakültesinden mezun olduktan sonra ABD de altyapı sistemleri planlama/yönetim ve ekonomik etkileri üzerine mühendislik ve ekonomi doktora çalışmaları yaptı. Mantık ve Bilimsel Yöntem, Fizik/Sosyal Bilim Felsefesi, Sistem Analizi/Akışkanlar Mekaniği dersleri verdi ve ekonomik modeller ve ülke riski konulu danışmanlık yaptı. 1994-2007 döneminde Hacettepe İktisat Bölümünde öğretim üyesi olarak çalıştı. 2007-2013 arasında Kalkınma Bakanlığında politika danışmanlığı yaptı ve akabinde Bakanlık temsilcisi olarak Rekabet Kurulu Üyeliğine atandı.

İlgi alanları ve interdisipliner çalışmaları arasında iktisadi düşünce, sosyal/fizik bilim/matematik/mantık felsefesi ve metodolojisi, modelleme, yeni yükselen paradigmlar ve postmodern tartışmalar var.

Matematik, Fizik ve Sosyal Bilim'den Sanat/Edebiyat, Hukuk ve Psikiyatri/Tıp'ye uzanan entellektüel alanlardaki gelişmeleri "Modernite ve Yapıçözüm" adlı bir kitapta yayımlamayı hedeflemektedir.

metin.hoca@gmail.com